

فراخ از مرزها

گزارشی از سیستم آموزشی کشور آذربایجان

مانده اصفهانی پور، معلم پایه دوم دبستان پسرانه، ناحیه ۱

در بخش بین الملل نشریه مدرسه ما همواره تلاش داشتیم با نگاهی فرا مرزی شیوه‌های آموزشی را در کشورهای دیگر رصد کرده تا نسبت به عملکرد خود قضاوت جامع‌تری داشته باشیم. سرکار خانم اصفهانی پور یکی از معلمان فعال در این بخش بوده‌اند و در شماره‌های گذشته گزارش‌های بازدید خود را از سیستم‌های آموزشی کشورهای مختلفی مثل «مالزی»، «سنگاپور» و در این شماره «آذربایجان» را برای نشریه خود ارسال کرده‌اند. در این شماره گزارش‌شان در دو بخش یکی بازدید از یک مرکز آموزشی با نام «همیشه درخشان» (sabis sun) و در بخش دوم شرح مختصری از برگزاری کمپ‌های آموزشی دانش‌آموزان انگلیسی گروه سنی دوازده تا شانزده سال، در کشور آذربایجان را بیان کرده‌اند.

امر را حقوق پایین خود می‌دانند که ناگزیرند به تدریس در غیر ساعت کاری روی آورند و از این‌که درآمد خوبی را کسب می‌کنند از شغل خود راضی هستند

فعالیت مدارس غیردولتی از دیگر اصلاحات پس از استقلال این کشور است. کشورهای مختلف مانند فرانسه و انگلیس مدارس غیرانتفاعی و یا بین‌المللی را در این کشور تاسیس کرده‌اند در نتیجه باعث افزایش تقاضای ثبت‌نام در این مدارس شده زیرا عقیده عمومی بر این است که کیفیت تدریس در مدارس غیردولتی بالاتر از مدارس دولتی است. هزینه تحصیل سالانه برای هر دانش‌آموز در مدارس غیردولتی بین ۳۰۰۰ تا ۸۰۰۰ دلار است اما تمامی این مدارس باید از لحاظ محتوای آموزشی و فعالیت‌های فوق‌برنامه با سیاست‌های کلی کشور آذربایجان هم‌سو و هماهنگ باشند و تمام فعالیت‌های‌شان را به آموزش و پرورش این کشور اطلاع دهند.

بخش اول

بازدید از مراکز آموزشی sabis sun:
با توجه به تداخل این سفر با تعطیلی مدارس دولتی، نتوانستیم

معلمینی که مدرک خود را از کالج می‌گیرند فقط می‌توانند در دوره‌های ابتدایی تدریس کنند. ولی فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های تربیت‌معلم می‌توانند علاوه بر دوره‌های ابتدایی در مقاطع متوسطه، دبیرستان و حتی دانشگاه مشغول به تدریس می‌شوند.

طبق برنامه معمول کلاس‌ها در مدارس جمهوری آذربایجان از ساعت هشت‌وسه دقیقه صبح آغاز و تا ساعت دو بعدازظهر ادامه می‌یابد. مدت‌زمان تشکیل هر کلاس چهل‌وپنج دقیقه است و معلمان سی دقیقه از زمان هر درس را برای سنجش سطح آمادگی دانش‌آموزان و پانزده دقیقه باقی‌مانده را به آموزش موضوعات جدید اختصاص می‌دهند.

کتاب درسی به‌صورت رایگان در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد ولی تامین دیگر کتاب و وسایل کمک‌آموزشی به‌عهده خانواده‌ها است که از بازار آزاد تهیه می‌شود. سال تحصیلی در قالب دو ترم از بیست‌وچهارم شهریور تا بیست‌وپنجم دی ماه و پس از دوازده روز استراحت، ترم بعد تا خرداد ادامه دارد.

دروس فنی از جمله حرفه‌وفن شامل دروس تربیت‌بدنی، موسیقی، نقاشی، خیاطی، بافتنی‌های دستی، نساجی و ماشین‌رانی هم‌راه با آموزش‌های نظری و عملی ارائه می‌شود که از سال چهارم دبستان شروع شده و تا یازدهم ادامه می‌یابد.

تدریس خصوصی دروس فنی و پایه از سوی معلمان در منزل از جمله مواردی است که در سیستم تحصیل جمهوری آذربایجان پس از استقلال این کشور به‌طور گسترده رایج شده است. معلمان دلیل رواج این

آموزش و پرورش در جمهوری آذربایجان

جمهوری آذربایجان بزرگ‌ترین کشور قفقاز است و پایتخت آن باکو، یکی از نفت‌خیزترین مناطق جهان است. امروزه به‌علت پیشرفت‌های که در زمینه علمی و صنعتی داشته، محل مناسبی برای ادامه تحصیل دانشجویان و دانش‌پژوهان کشورهای آسیایی و در حال توسعه شده است. البته دانشگاه‌های آذربایجان در مقایسه با دیگر کشورهای آسیایی در سطح علمی متوسطی در دنیا قرار دارند ولی وجه مشترک مذهبی، فرهنگی، آب‌وهوایی و ... باعث شده است تا تعدادی از علاقه‌مندان تحصیل در خارج از کشور به‌ویژه در رشته موسیقی، این کشور را به‌عنوان مقصد خود انتخاب کنند

شرایط تحصیل در این کشور شباهت‌های زیادی به ایران دارد اما به دلیل ارتباط با کشورهای پیشرفته، فرآیند رو به پیشرفت را طی و برای نزدیک‌شدن به نظام آموزشی کشورهای توسعه‌یافته تلاش می‌کند. تحصیل در این کشور برای مقطع زیر دیپلم رایگان و اجباری بوده و کودکان شش ساله نیز می‌توانند دوره مقدماتی غیراجباری یک‌ساله‌ای را معادل پیش‌دبستان دو در کشور ما بگذرانند. دانش‌آموزان مقاطع تحصیلی را از ابتدایی به‌مدت پنج سال (از سن هفت تا دوازده سالگی) شروع می‌کنند و پس از آن دوره شش ساله متوسطه را از سیزده سالگی ادامه می‌دهند سپس در هجده سالگی با گرفتن دیپلم تحصیلات خود را به پایان می‌رسانند.

معیار سنجش دانش‌آموزان رتبه‌بندی از دو تا پنج است که امتیاز دو، پایین‌ترین سطح امتیاز محصل محسوب می‌شود و باید همان دوره تحصیل را دوباره تکرار کند. پس از دریافت مدرک دیپلم، فرد می‌تواند با شرکت در آزمون سراسری وارد یکی از دانشگاه‌های این کشور شود.

معلمان و مدرسان جمهوری آذربایجان دارای دو نوع مدرک تحصیلی می‌باشند: ۱. فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های معتبر و یا گذراندن دوره‌های سه ساله در دانشکده‌ها

۲. کالج‌های مخصوص تربیت معلم.

از مدرسه دولتی بازدید علمی داشته باشیم و فقط بازدید غیررسمی از یکی از مدارس ابتدایی بین‌المللی به نام **sabis sun** (همیشه درخشان) را داشتیم. نکات قابل توجهی که می‌توانم به‌عنوان گزارش سفر ارائه دهم این است که این مدرسه از لحاظ آموزش و محتوای کتاب‌های درسی و ساعت حضور در مدارس بسیار شبیه به مدارس غیرانتفاعی درجه یک در ایران بود ولی آموزش یکی از زبان‌های اصلی انگلیسی، روسی و فرانسه در این مدارس اجباری بوده به نحوی که هنگام پذیرش، سطح زبان دانش‌آموزان در این مدارس مورد ارزیابی قرار می‌گرفت.

فضای آموزشی مدارس بین‌المللی در همان نگاه اول، قابل توجه بود. وجود فضای بزرگ کلاس‌ها، ظرفیت زیر بیست نفر هر کلاس و هم‌چنین نوع نیمکت‌های مورد استفاده (که برای هر چیدمانی به‌صورت گروهی و انفرادی قابل تغییر است) بسیار جالب به نظر می‌رسید. هر کلاس از لحاظ الکترونیکی و تکنولوژی به‌روز و مقدار فضای فیزیکی قابل دسترس برای بچه‌ها بسیار مناسب بود و علاوه بر بردهای هوشمند، بردی مجزا جلوی کلاس نصب شده بود که دانش‌آموزان می‌توانستند سوال‌های ذهنی خود را با هر عنوان و محتوایی روی آن نصب کنند و سایر بچه‌ها با توجه به تجربیات، تحقیق و پژوهش به سوالات آن‌ها پاسخ دهند. علاوه بر آن در هر کلاس تعدادی وسایل آزمایشگاهی مانند میکروسکوپ، ذره‌بین‌های پیشرفته، مدارهای ساده الکتریکی، وسایل کمک آموزشی ریاضی و علوم با توجه به محتوای کتاب درسی، کره زمین، پرچم و نقشه کشور در درون هر کلاس قرار دارد. قسمتی از کلاس شامل قفسه‌های قابل دسترس برای دانش‌آموزان است که تمام وسایل مورد نیاز پژوهش‌های علمی قرار دارد و وسایلی که می‌توانند از آن استفاده کنند را زیر میزهایشان به‌صورت انفرادی قرار می‌دهند تا در طول روز دیگر به کیف خود نیازی نداشته باشند.

در اکثر مدارس ابتدایی دولتی و غیردولتی، دانش‌آموزان تکالیف خود را در مدرسه انجام می‌دهند و در منزل تنها به تحقیق و پژوهش پیرامون با موضوع گفته شده توسط معلم و یا موضوع آزاد می‌پردازند تا قبل از شروع کلاس یادگیری، مطالعه و پیش‌آگهی داشته باشند و با ذهنی پویا به مدرسه بیایند.

مهم‌ترین نکته آموزشی قابل توجه مانور بر روی تحقیق، پژوهش و تربیت دانش‌آموزان پرسش‌گر و پژوهش‌گر به سبک آموزش تلفیقی از رویکردهای نوین آموزشی در مدارس کشورهای توسعه یافته است.

فعالیت‌های دیگر این مدرسه ایجاد فضاهای بسیار مناسب برای انجام انواع فعالیت‌های ورزشی است. طبق برنامه‌ریزی مدرسه بعد از پایان سال تحصیلی پنجم، دانش‌آموزان باید به‌صورت اجباری مهارت کافی در رشته‌های شنا، بسکتبال، والیبال، فوتبال، شطرنج، یوگا و ژیمناستیک را داشته باشند. به این منظور استخر و سالن ورزشی بزرگ برای فعالیت‌های ورزشی مختلف در نظر گرفته شده تا بتوانند آموزش‌های لازم را کسب کنند. لازم به ذکر است این مدرسه به‌عنوان یک مدرسه بین‌المللی و غیرانتفاعی در باکو بود و این امتیاز در سایر مدارس دولتی دیده نمی‌شد. ولی برخی از مدارس دولتی می‌توانستند با اجاره سالن‌های ورزشی این امکان را برای دانش‌آموزان مدارس خود فراهم کنند.

هم‌جواری این کشور با کشورهای روسیه، ارمنستان و

گرجستان فرصت خوبی را برای دانشجویان علاقه‌مند به تحصیل جهت کار، زندگی و مهاجرت ایجاد می‌کند. ارزیابی تحصیل در این کشور نسبت به کشورهای دیگر اروپایی یکی از مزیت‌های اصلی جذب دانشجویان است. ۹ گونه مختلف از تنوع آب‌وهوایی در آذربایجان وجود دارد؛ و همین امکان باعث شده در سال‌های اخیر توجه کشورهای پیشرفته‌ای مانند انگلستان، فنلاند و ... را به این کشور جلب شود. استفاده از طبیعت بکر و موقعیت جغرافیایی این کشور برای آموزش و تربیت مهارت‌های فردی و خودساختگی دانش‌آموزان رده‌های سنی دوازده تا شانزده سال این کشورها است.

در همین راستا فرصت ویژه‌ای در این سفر برای ما پیش آمد و آن آشنایی با «نیما شاه‌محمودی»، معلم و سرپرست گروه‌های اعزامی از کشور انگلستان جهت گذراندن دوره‌های آموزشی به آذربایجان بود که در ادامه گوشه‌ای از فعالیت‌ها و اهداف برگزاری این کمپ تخصصی آموزشی توسط کشورهای پیشرفته در آذربایجان را بیان می‌کنم:

• در اکثر کشورهای جهان که نظام آموزش و پرورش اصولی و مدرنی دارند تعطیلات مدارس به نحوی منطقی در طول سال تقسیم شده و در تمام سال به شکل هدفمند و سازمان‌یافته دنبال می‌شود.

• سیاست‌گذاران آموزشی می‌دانند که برای تبدیل دانش‌آموزان به شهروند مناسب، انجام امتحانات مکرر و یا صرفاً آموزش مطالب مجادله‌آمیز کافی نیست. هدف نهایی تحصیلات عمومی، آماده‌سازی تمامی دانش‌آموزان برای شرکت فعال در زندگی اجتماعی برای کسب علم و مهارت در موازات یکدیگر می‌باشد.

• کشور انگلستان جزو پیشرفته‌ترین کشورها در زمینه برگزاری کمپ‌های تابستانی یا «school summer» در دانشگاه‌های معتبری نظیر «Oxford, Cambridge, Kings College London, UCL» است. هم‌چنین دبیرستان‌های مشهور شبانه‌روزی، این کمپ‌ها را اجرا می‌کنند تا نیروی انسانی متناسب با نیازهای اجتماعی، اقتصادی و صنعتی تربیت کنند، مهارت‌های حل مساله را یاد بگیرند، پتانسیل‌های خود را توسعه دهند و برای پرورش قدرت تحلیل و حل مساله؛ دانش‌آموزان را در شرایط دشوارتر و با امکانات متفاوت از محیط کشور خود مواجه کنند تا با کسب این تجربیات، نسل جدید کشور خود را به‌سوی شهروند شایسته شدن سوق دهند.

• هدف اصلی بسیاری از اردوگاه‌ها توسعه آموزشی، ورزشی و فرهنگی است تا فرصت مناسب را برای دانش‌آموزان فراهم کند و آن‌ها بتوانند مهارت‌های جدیدی را در یک محیط امن کسب کنند و پرورش یابند. تجربه اردوی تابستانی می‌تواند تاثیر روان‌شناختی پایداری در رشد دانش‌آموزان داشته باشد.

تجربه اردوی تابستانی می‌تواند تاثیر روان‌شناختی پایداری در رشد دانش‌آموزان داشته باشد هم‌چنین ارتباط با دیگر افراد تجارب مفید و ضروری را برای مدیریت زندگی اجتماعی به نوجوان می‌آموزد.

نکته قابل توجه این است که همه دانش آموزان در ابتدای ورود نوعی غرور و خودبرتربینی نسبت به سایرین دارند به طوری که حتی در انجام کارها با یکدیگر هم کاری و هم دلی ندارند، اما در پایان این اردوها نسبت به هم متعهد می شوند و برای هر کاری اول منفعت جمع را در نظر می گیرند، سپس تصمیم گیری می کنند.

همچنین ارتباط با دیگر افراد تجارب مفید و ضروری را برای مدیریت زندگی اجتماعی به نوجوان می آموزد. نظارت کلی در این اردوگاه معمولاً توسط تیم مدیران قدیمی دبیرستان های شناخته شده این کشور شامل آشپز، مربیان ورزشی، پرستار، پرسنل نگهداری و مشاوران انجام می شود. در این کمپها دانش آموزان دختر و پسر در کلاسها و فعالیتها به صورت گروهی شرکت می کنند و خوابگاهها جداگانه است. عکاسی، فوتبال، شطرنج، تئاتر، ترانه نویسی، برنامه نویسی کامپیوتر، نقاشی، آشپزی، قایقرانی، اسب سواری، اسکی و هاکی، کوهنوردی، پیاده روی، شنا، طبیعت گردی، هنر و صنایع دستی فعالیت هایی است که در این اردوها انجام می شود. یکی از مهم ترین بخش های هر برنامه فراغت و توجه به فعالیت های جسمی به ویژه ورزش است. کودکان برای بهبود فرآیند تحول روان شناختی و جسمانی خود به تحرک و فعالیت نیاز دارند که ورزش می تواند از ابتلا به اختلال های روان شناختی و هنجارشکنی های اجتماعی جلوگیری کند و گرایش به رفتارهای نامطلوبی هم چون اعتیاد را در بزرگسالی کاهش دهد. همان طور که ورزش و هنر کمک می کنند تا فرد سالم و خوشحال باشد، در ایجاد خلاقیت، اعتماد به نفس و کارگروهی بسیار مفید عمل می کند. برگزاری این سفر یا کمپ های ماجراجویانه در بیابان، جنگل و طبیعت بکر کشورهای مختلف، به هر دانش آموز این انگیزه و فرصت را می دهد تا یک ورزشکار ماهر، رقیب مهربان، بازیکن تیم متعهد و یک فرد با اطمینان باشد.

اعضای شرکت کننده در این اردوگاه بیشتر از خانواده های ثروتمند و صاحب منصب هستند که هدف شرکت فرزندان خود را فقط رسیدن به درجه پختگی، مدیریت و تصمیم گیری در شرایط سخت می دانند. هنگام ثبت نام در این اردوگاه، قراردادی بین خانواده و مسئولین برگزارکننده امضا می شود که شرط اصلی آن ایجاد محیطی با شرایط بسیار سخت برای فرزندان شان است. نکته قابل توجه این است که همه دانش آموزان در ابتدای ورود نوعی غرور و خودبرتربینی نسبت به سایرین دارند به طوری که حتی در انجام کوچک ترین کارها با یکدیگر هم کاری و هم دلی ندارند، اما در پایان این اردوها نسبت به هم متعهد می شوند و برای هر کاری اول منفعت جمع را در نظر می گیرند، سپس تصمیم گیری می کنند.

دانش آموزان از لحاظ مهارت های جسمی و اخلاقی به صورت ضعیف و قوی کنار هم هستند و شرایط اردو برای همه یکسان است. در ابتدای دوره آموزشی تمام فعالیتها و دستورالعملها به صورت فردی است و هر دانش آموز با هدف شناخت نقاط ضعف و قوت و ارزیابی عملکرد خود، موظف است تمام کارها را به تنهایی و بدون کمک دیگران به پایان برساند. با توجه به این که تشویق و تنبیه برای همه و به صورت گروهی انجام می شود دانش آموزان قوی تر کارها را زودتر انجام می دهند اما باید صبر کنند تا آخرین نفر کار را به پایان برساند، در نتیجه افراد ضعیف تر فشار عصبی و روانی بیشتری را از طرف گروه متحمل می شوند و شب های نخستین صدای گریه از طرف دانش آموزان ضعیف شنیده می شود، اما به تدریج یاد می گیرند که راه رهایی از این فشارها گریه کردن نیست و باید با تلاش بیشتر به دنبال راه کارهایی برای تسریع و یا تقویت مهارت خود باشند.

اردوها از پانزده تا سی روز است و بسته به سن دانش آموزان روزها را طوری تقسیم می کنند که در روز اول با فعالیت های انفرادی

و سپس با گروه های سه تا پنج نفره و در نهایت به صورت کاملاً گروهی انجام می شود. مدیریت در کارهای گروهی باید هر روز به عهده یک نفر باشد به این صورت تمام افراد ضعیف و قوی باید تجربه مدیریت را داشته باشند و کارها را با درایت و نظر خودشان انجام دهند. در صورتی که دانش آموزان دیگر اخلاقی در شیوه اداره گروه به وجود آورند و یا راه کاری برای مدیریت صحیح تر داشته باشند اما آنرا ارائه ندهند در جمع بندی شبانه گروه توبیخ می شوند و باید فعالیت هایی مثل شکستن هیزم با تبرهای دستی، آبیاری درختان به صورت سطلی، جمع آوری سنگ، برگها و یا گیاهان خاص با خصوصیتی که مربی جهت تنبیه اعلام می کند را انجام دهند و برای فردا با روحیه شاد و آمادگی کامل برای ادامه روز اردو حضور فعال داشته باشند.

آخرین مرحله این اردوها برگزاری سه روز از اردو در محلی با شرایط آب و هوایی خاص و قابل تغییر با مقدار کمی از آب و مواد غذایی است. در این سه روز کادر اجرایی همراه بچه ها بوده ولی هیچ نوع کمک و همراهی به دانش آموزان نمی دهند، بنابراین بچه ها باید فعالیت هایی از قبیل تقسیم آب و مواد غذایی تا ایجاد شرایط خواب راحت تر، تامین گرمایش و سرمایش، مدیریت بحران های به وجود آمده را به صورت گروهی مدیریت کنند و از تصمیم گیری آن ها آگاه باشند.

در کنار همه این شرایط در پایان اردو دو ارزیابی کلی از بچه ها می گیرند:

۱. ساخت وسیله کاربردی با امکانات موجود در طبیعت مانند سنگ، چوب، برگ و دورریختنی ها؛ این وسیله می تواند ماکتی از بناهای شهرسازی باشد که به عنوان نمادی از پایان اردو نگهداری شود. اما بالاترین امتیاز مربوط به گروهی است که بتوانند با توجه به کمبودهای اردوگاه وسیله ای بسازند که برای انجام فعالیت های اردو مورد نیاز باشد.

۲. برگزاری آزمون فردی با سوالات شرایط بحرانی و عملی برای تک تک دانش آموزان و پاسخ به آن با توجه به تمرینات درونی و فعالیت های انجام شده در این دوره آموزشی.

ماحصل و نتیجه ای که خانواده ها از این اردوها انتظار دارند این است که فرزندشان خودساخته و با اعتماد نفس شود و برای سپری کردن مراحل زندگی با در نظر گرفتن منافع دیگران تصمیمات سازنده بگیرد. ....

